

Nazomers Zaterdagportret

Freek de Jonge: nieuw boek en op toneel emotie en rede in balans brengen

16 uur geleden

14 minuten

Mensen

voorlezen

Hij is cabaretier, romanschrijver, dichter, muziekkliefhebber, provinciaal en domineeszoon. Al 53 jaar zit hij in het vak. Met zijn 77 jaar staat hij nog steeds op de planken.

Zijn stem herken je uit duizenden. Hij is scherp en grappig en schreef alweer een boek. Hij was de eerste die een rode lijn aanbracht in theaterprogramma's en introduceerde de running gag,

Freek de Jonge
wil naast lol

een grap waar op wordt teruggekomen. Vandaag een portret van Freek de Jonge.

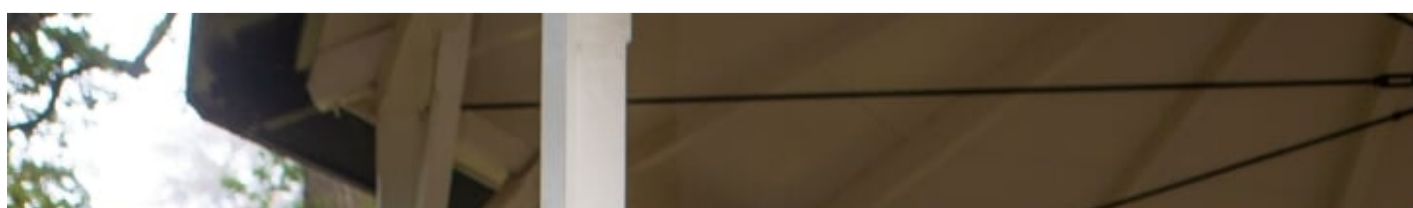
We spreken af in hotel-restaurant Het Rechthuis, een sfeervol etablissement. Het pand stamt uit de 17de eeuw. De eigenaar kent Freek, vertelt dat hij altijd voor reuring zorgt en laat foto's van hem zien die in de gang hangen. Freek zit er ontspannen bij en verkast zonder morren net zo vaak als er maar wordt gevraagd, poseert precies zoals de fotograaf het wil en heeft zich in pak gestoken. Galant houdt hij de deuren voor je open. De sfeer is open en ontspannen.

100 meter van 'de zee'

In het najaar van 1977 kwam hij te wonen in Muiderberg, aan de Badlaan en later verhuisde hij naar de Brink. “Ons kind was vier jaar daarvoor overleden en een jaar later kregen we ons derde kind. Het werd ziek en daar schrokken we van. Mijn vrouw zei toen: ‘We moeten de stad uit.’ In de krant lazen ze dat er een huis werd aangeboden en namen toen vrij snel een beslissing. Het lag 100 meter van ‘de zee’, zoals ze in Muiderberg zeggen. Het dorp was toen nog het best bewaarde geheim van de randstad. Ook al heeft hij in Zaandam en Amsterdam gewoond, toch trekt het dorpse buitenleven hem aan. “Het is een genot; we maken elke dag een wandeling kriskras door het dorp en overal hebben we onderhoudende conversaties.” Bij haar begrafenis werd zijn kleindochter toevertrouwd aan Muiderbergse bodem. Dicht bij zijn huis staat een voormalig godshuis dat nu een andere bestemming heeft. Het lijkt wel een symbool voor het leven van de domineeszoon die cabaretier werd.

(Tekst gaat verder na de foto)

wil haast tot
ook graag
diepgang en
hoopt nog vier
boeken te
kunnen
schrijven.
Foto: Bob
Awick

'We maken elke dag een wandeling kriskras door het dorp en hebben overal onderhoudende conversaties'. Foto:Bob Awick

Vroege jeugd

Zijn jeugd was onbezorgd; er was orde. Het leven ging er niet zo hectisch aan toe als nu. Vader Andries de Jonge legde per fiets huisbezoeken af, gaf catechisatie, vergaderde met de kerkenraad en bereidde zijn preken voor. De kinderen liepen naar school en zwommen in het open bad De Zaan. Op de basisschool liep het leren niet lekker, maar wel had Freek veel vriendjes met wie hij vaak voetbalde. In de laatste klas begon hij - samen met het zoontje van de dokter - lastig te worden. Freek zou op school nog vijf tot zes jaar lastig blijven. "Het was druistigheid. Ik keek veel uit het raam en zat niet in de boeken. Binnenkort bezoek ik een school waar ik de kinderen zal inprenten: wees actief en laat de tijd niet voorbijgaan!" De Jonge deed negen jaar over de hbs. Hij begreep niet wat studeren was en wilde eropuit, avonturen beleven, want daar leer je meer van,

vond hij. Het gebrek aan studie weerhield hem er niet van de intellectueel onder de cabaretiers te worden.

+ ‘Mijn vader was niet streng, maar liet ons juist erg vrij’

Het gezin van een goede predikant verhuist regelmatig. Freek vond dat juist erg leuk. Van Westernieland ging het naar Workum, Goes, Zaandam en De Bilt. “Je kwam telkens weer in een nieuwe gemeenschap met andere mensen in aanraking en dat is voor een deel mijn

vorming geweest. Wanneer mijn vader ergens anders preekte, ging ik mee. Zo kwam ik vaak in contact met volwassenen. Thuis ging het altijd ergens over. Je dichtte je vader een bepaalde verantwoordelijkheid toe. Ik ging blijmoedig mee in het geloof. Mijn vader was niet streng, maar liet ons juist erg vrij.” De jaren 1961 en 1962 zijn Freek het meest bijgebleven; dat was de Zaandamse tijd. “Ik blijf hunkeren naar die tijd; het was geweldig. Alles ging vanzelf. Je dacht niet na. Mijn jeugd ging te snel voorbij. Daarom schrijf ik er nu over, om het op te roepen”, zegt Freek, die overigens geen lastige puber was. De eerste presentatie van zijn nieuwe boek vindt in Zaandam plaats.

Vak leren

Zijn vader zat vaak in zijn studeerkamer, die blauw stond van de rook. Dat de kinderen papa met rust moesten laten, was een ongeschreven, maar glasheldere regel. Vader maakte grappen en moeder hield van lachen. Freek maakte haar met regelmaat aan het gieren. “Ik was altijd uit op lol. Mijn zes jaar jongere zussen deden mee.” Op de middelbare school werd duidelijk dat hij een bepaald talent had. In die tijd gaf hij ook aan wat hij wilde worden. Zijn vader raadpleegde een bevriende acteur: zou het een goed idee zijn om Freek naar de toneelschool te sturen? Het leek beter om toch maar eerst een vak te leren. “In navolging van Seth Gaaikema, die ook leraar was, ging ik studeren”, vertelt De Jonge. “Ik deed MO-A (opleiding Middelbaar Onderwijs 2e-graads/bevoegd voor onderbouw havo/vwo en het gehele mbo) in Amsterdam. Want daarna mocht je lesgeven en kon ik daarnaast aan cabaret doen.” Eerder deed hij een poging om culturele antropologie te studeren en daarna Nederlands, maar studeren deed Freek weinig.

Het keerpunt in zijn leven kwam toen hij een lustrumfeest van het Amsterdamsch Studenten Corps organiseerde en aangaf een pianist nodig te hebben. Bram Vermeulen werd naar voren geschoven. Direct hadden de twee een enorme klik. Het werd het begin van hun

carrière. “Bram kwam uit de sport en van het Montessori Lyceum. Hij had een heel andere mentaliteit dan ik, was gedreven en actief. Hij stak me aan en samen gingen we erop los.” Na eerst wat pogingen te

hebben gewaagd met Cabriolet en De Paradijsvogels, werd in 1968 Neerlands Hoop geboren. Na twaalf jaar gingen Bram en Freek echter uit elkaar en begonnen beiden aan een solocarrière.

Liefde

Tijdens de verloving van Bram ontmoette Freek Hella Asser. Zij had hem al een week eerder gezien en het was liefde op het eerste gezicht. Sinds 14 november 1969 weken ze niet meer van elkaars zijde. Dit jaar zijn ze 50 jaar getrouwd. Hella is de dochter van journalist en schrijver Eli Asser en was wel met roem vertrouwd. Ze had zo haar ideeën over het BN'erschap. Ze leerde Freek iets belangrijks: discipline. Altijd assisteert ze haar man bij zijn voorstellingen, regelt alles eromheen en maakt de kostuums.

Hella en Freek vormen een twee-eenheid. Zijn ze aan het werk, dan gaan de gesprekken over het huishouden en zijn ze aan het huishouden, dan gaan de gesprekken over het werk. “Je springt ook voor elkaar in de bres. Kritisch blijven we wel. Het is niet zoetsappig bij ons thuis en ook geen laat-maar-gaan-zooitje. Een relatie vraagt om onderhoud en voortdurende alertheid.”

Invloed van Toon

“Het begon met grapjes maken. Toen de eerste onemanshow van Toon Hermans in 1958 op televisie kwam, maakte dat enorme indruk op mij. Dát wil ik, dacht ik. Ik begon als slechte imitator van Toon, maar had ook al iets eigens. Vanwege de tijdgeest koppelde ik protestsongs aan cabaret en zo kwam het engagement erin. Toon is mijn held en grote voorbeeld. Hij is van de algehele grappigheid en was een plezierig mens. Het was Toon die me adviseerde om meer mijn clowneske kant te laten zien.” In het theater streeft De Jonge naar veelzijdigheid. Zijn voorstellingen zijn een combinatie van Toon Hermans, Wim Kan, hemzelf en de tijdgeest. Slapstick, politiek en drama, alles komt voorbij. Freek is liefhebber van visuele humor en de aankleding vindt hij heel belangrijk. “Ik breidde het cabaret uit in theatrale zin.”

‘Religie kwam voor de mensen op’

Ideeën krijgt hij door goed om zich heen te kijken. Er gebeurt overal en altijd wel iets. Uit simpele toevalligheden kan opeens een grappige situatie ontstaan. “Ook in het nieuws zit veel absurditeit, maar soms is het ook angstaanjagend. Verder nodigt de bureaucratie waarin we zijn verzeild, uit tot veel grappen. Mijn boodschap is voor veel mensen niet meer zo plezierig. Ik ben

consistent in mijn werk en heb prachtige dingen gemaakt, vind ik. Mijn gedrag in talkshows wordt weleens bekritiseerd. Vaak zijn talkshows doodsaai. Ik zorg tenminste voor wat opwindning. Religie is

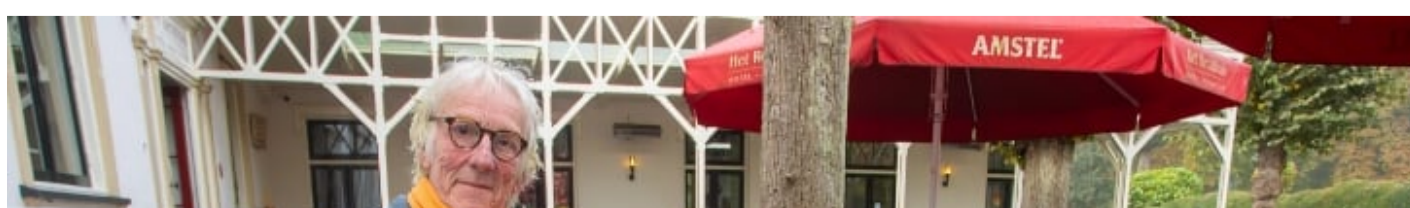
geheel verdwenen. De verlichting kwam en de rationaliteit is nu dominant. Het probleem is dat daardoor veel mensen buitenspel staan. Rationeel gezien zijn ze niet interessant. Religie kwam voor die mensen op. Er was pastorale zorg voor hen. In onze tijd denken we dat problemen altijd oplosbaar zijn, maar dat is een illusie. Voor velen pakt het verkeerd uit. Daar krijgt het populisme zijn kans. Het maakt zich meester van ongelukkige mensen. De populistten geven deze groep de illusie dat er iets aan te doen is, maar dat is niet zo. Met mijn voorstellingen wil ik emotie en rede in balans brengen.”

Geloof

De christelijke dogma's kan Freek niet aanvaarden. Op zijn 18e wenste hij geen belijdeniscatechisatie te doen. “Mijn vader zag de bui wel hangen. Door wat we nu allemaal weten, is het niet meer te handhaven dat er een God in de hemel is en leven na de dood”, vindt De Jonge. “Ik ben niet boos op God, de kerk of christenen. Het was meer een geleidelijk proces. Toen ik als student in Amsterdam ging wonen, was er niemand die het over het geloof had. Ik ging niet meer naar de kerk. Er zat geen regelmaat meer in en niemand vroeg ernaar. De omgeving was anders. Kennelijk had ik er zelf geen behoefte meer aan.”

Toch gaan zijn boeken en voorstellingen nog vaak over God en het leven van christenen, met name over hoe er werd gedacht in de jaren 50. De Jonge maakt weinig tot geen grappen over seks en hanteert geen grof taalgebruik. Daarmee onderscheidt hij zich. Wellicht is dit een uitvloeisel van zijn opvoeding. Zijn vader sprak de gemeente toe en Freek nu de zaal. Het christelijk geloof is voor de cabaretier een onuitputtelijke bron. Op de vraag of hij het geloof echt heeft losgelaten, zegt De Jonge: “Het zit in je; 't is geen kwestie van loslaten.”

(Tekst gaat verder na de foto)

‘Mijn boodschap is voor veel mensen niet meer zo plezierig’. Foto: Bob Awick

Droevig

De geschiedenis van de familie De Jonge heeft ook een droevige kant. Er kwam veel kindersterfte voor. “In het gezin van mijn voorouders, de Smalleganges, waren 23 kinderen, waarvan er acht overbleven. Mijn grootouders van moeders kant verloren ook een kind dat dezelfde naam droeg als mijn moeder. Mijn ouders verloren een tweeling, zelf verloor ik mijn zoon en mijn dochter verloor haar dochter. Onze kleindochter ligt hier begraven. We gaan regelmatig naar haar graf waar we haar gedenken en zeggen dat we haar missen. In mijn nieuwste boek schrijf ik daarom: ‘Het geven is er nog wel, maar de dode kan niets meer ontvangen.’ De mate van het verdriet wordt gedictieerd door de overlevenden. Onze kleindochter zou niet willen dat we aldoor verdrietig waren. We zijn blij met de herinnering aan haar. Maar het is ook zo dat als je leeft, je dan ook moet leven.”

Hij doet er veel voor om gezond en fit te blijven zodat hij kan blijven optreden. Hij zwemt en voetbalt nog regelmatig. Ook wandelen Hella en hij elke dag. Dan halen ze zeker 5.000 stappen. Er hangen ringen in huis, waar hij in hangt. Ze leven gezond en roken niet. Freek drinkt twee biertjes per dag en eet geen vlees, maar dat is meer uit liefde voor de koe. Ook eet hij niet te veel en houdt hij zijn gewicht in de gaten. De Jonge is opgevoed met ‘een gezonde geest in een gezond lichaam’ en weet dat hij bevoorrecht is.

Nieuw boek

Corona bood meer tijd om zijn nieuwe boek *Kom Verder!* te schrijven. Het is een deel van een serie van zeven. Met deel vier is De Jonge al bezig. Deel twee is *Reikhalzend Verlangen* (2017) en *Zaans Veem* kwam al in 1987 uit. “Ik liep met *Kom Verder!* al een tijd rond en was er voor corona al aan begonnen.” Het boek vertelt over het leven van zijn opa, zijn vader en hemzelf. Het heeft een opmerkelijk begin: de roeping van zijn nog jonge grootvader door de Heer. Het boek leest

als een trein, zit vol understatement en andere humor en het geeft een inkijk in de kerkgeschiedenis. Ook schetst het een tijdbeeld en diepgang ontbreekt niet. Het is een rijk en leerzaam boek. “Ik schreef over mezelf, mijn familie en de teloorgang van de geesteswetenschappen. Ik leg uit waarom de religie is verdwenen. Mijn vader had te maken met ontkerkelijking. Men voelde het aankomen en was er totaal niet tegen opgewassen. Ik ben daar ook een kind van.”

+ ‘Ik heb geprobeerd zo eerlijk mogelijk te schrijven’

De titel is voor tweeërlei uitleg vatbaar.

Kom verder! is enerzijds een uitnodiging: kom binnen, maar ook een aansporing: zorg dat je je ontwikkelt. “Dat vind ik er mooi aan. Het gaat om gastvrijheid en om hulp bij zelfontwikkeling. Dat is

opvoedingscommitment in een nutshell. Vertrouwen schenken, is zeggen: kom verder! Het is de bevestiging van dat je er mag zijn. Ik schreef het om te vertellen. Het boek leest gemakkelijk. Wanneer ik schrijf, lees ik de tekst hardop. Nooit heb ik me iets aangetrokken van het publiek. Maar ook heb ik er nooit last van gehad dat ik te moeilijk zou zijn. Wel wilde ik dolgraag naast lol ook diepgang. Wie dit boek leest, is rijker. Ik heb het boek in de tijd geschreven, maar heb er geen oordeel over. Mijn opa wilde van het eiland (Duiveland) af. Dat was ambitieus voor een 14-jarige jongen in 1900. Op Duiveland had hij geen toekomst. In de familie van zijn moeder waren evangelisten die naar Amerika en Engeland waren vertrokken. Dat sprak hem aan. Hij heeft de Bijbel intensief bestudeerd. Mijn vader moest mijn opa’s droom waarmaken en dominee worden. Aanvankelijk wilde mijn vader dat wel, maar in de puberteit, dacht hij: dat moet en kan ik niet. Toen ik 16 jaar was, is mijn opa overleden. Hij was geen warme, gezellige man bij wie je op schoot zat. We vonden hem een beetje fanatiek. Ik herinner me nog dat ik daar eens logeerde en de kelder had opgeruimd. De poot- en consumptieaardappelen had ik netjes door elkaar heen opgestapeld, waarop mijn opa in woede ontstak.”

Ook is *Kom Verder!* een aanklacht tegen de tijdgeest. “Veel kinderen zijn met het badwater weggegooid. Die rationaliteit duwt ons verder weg van waar het om gaat in het leven.” Meer wil De Jonge niet over de inhoud zeggen. Het beste is dat iedereen het zo onbevangen mogelijk leest. Informatie op de achterkant van een boek geeft soms al te veel weg. “Ik heb geprobeerd zo eerlijk mogelijk te schrijven over waar ik vandaan kom. Dat verhaal loopt parallel aan de maatschappelijke ontwikkeling. In de periode 1900 tot nu is er

onwaarschijnlijk veel gebeurd: twee wereldoorlogen voltrokken zich. We hebben wel wat meegemaakt. Dankzij de media hebben we het op de voet kunnen volgen.”

Wensen

Terug in het heden vertelt de auteur over zijn plannen voor de komende tijd. “Ik ga in het voorjaar naar België waar ik oude dingen ga doen. In het voor- en najaar 2022 staat er een tamelijk klassiek programma op de rol. Het programma gaat *Wilsbekwaam* heten.” Alvast zijn opvolger aanwijzen, doet hij niet. “Dat gezag ontbreekt me. Wat ik tegenwoordig bij cabaret zie, is dat het visuele element, het theatrale, wordt verwaarloosd. Iemand die het toneel ten volle benut: dát zou ik willen.”

Het liefst gaat hij voetballen. Toch gaat muziek maken boven alles. Op de planken staan gaat hem het gemakkelijkst af, maar schrijven geeft hem de meeste bevrediging. “En je kunt jezelf altijd verbeteren.” Wat het hoogst haalbare is voor een cabaretier weet Freek niet. “Vroeger was dat in Carré staan. Televisie is nooit zo bevredigend en kan niet tippen aan wat er in de zaal gebeurt. Aandacht en populariteit zijn fijn voor een cabaretier, maar dat ontstaat zowel in grote als in kleine zalen. Ik heb geen ambities meer, niet meer het gevoel van: dat heb ik niet bereikt. Dolgraag maak ik de zeven delen met memoires af. Ik zou nog een paar platen en nog een paar voorstellingen willen maken. Lukt dat niet, dan neem ik er genoeg mee voor een klein gezelschap een verhaal te vertellen. Waar ik ongelooflijk veel zin in heb, is om dat internet op te gaan en eindeloos te zwerven. Wat mij boeit zijn: films, documentaires, popmuziek, sport en literatuur. Er zijn geweldige websites. *De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren* is een fantastische site. Druk op de knop en je hebt de gedichten van Gerrit Achterberg en de boeken van Nicolaas Beets.”

Het interview zit erop. Met een glimlach en een coronagroet wordt afscheid genomen en de auteur loopt het mooie, herfstachtige Muiderberg weer in. *Kom Verder!* ligt sinds 14 oktober in de boekwinkel.

Tekst: Suzan Oostwouder

Foto: Bob Awick

 mail de redactie